

8 Goals 4 Future - 8 Schools 4 Change

Manuál Step by Step

metodická príručka pre učiteľov stredných škôl

Bratislava 2008

8 Goals 4 Future - 8 Schools 4 Change

Manuál Step by Step

metodická príručka pre učiteľov stredných škôl

8 Goals 4 Future - 8 Schools 4 Change Manuál Step by Step

metodická príručka pre učiteľov stredných škôl

zostavili

Mgr. Lukáš Zajac

Mgr. Zuzana Nemčeková

Mgr. Zdenka Konečná, PhD:

Jazyková a redakčná úprava

Mgr. Lukáš Zajac

Mgr. Mária Rišková

Grafická úprava

Braňo Pepel

Za finančnej podpory RPP vydalo OZ Človek v ohrození.
Bratislava 2008.

PREDSLOV

Milé pedagogičky, milí pedagógovia.

Práve sa vám dostáva do rúk metodická príručka s názvom *8 Goals 4 Future - 8 Schools 4 Change – Manuál Step by Step*, ktorú pre vás pripravilo občianske združenie *Človek v ohrození* v rámci rovnomeného projektu.

Cieľom medzinárodného projektu *8 Goals 4 Future 8 Schools 4 Change* je vybudovať aktívnu sieť štyroch slovenských a štyroch rakúskych stredných škôl, ktoré budú systematicky pracovať na témach súvisiacich s tzv. **Miléniovými rozvojovými cieľmi** (ďalej MRC). Je to dokument, v rámci ktorého sa rozvinuté krajiny (medzi ktoré sa hlási aj SR) do roku 2015 zaviazali pomôcť ľuďom v rozvojových krajinách vymaniť sa z úbohých a neľudských podmienok extrémnej chudoby.¹

Na Slovensku sú do projektu zapojené štyri stredné školy a z každej z nich dvaja učitelia. Cieľom je realizovať na školách trojmesačné projekty, ktoré sú zamerané na konkrétne MRC, a ktorých výsledkom by mali byť krátke študentské filmy. Výsledkom projektu bude okrem iného predovšetkým vzájomné stretnutie s rakúskymi partnerskými školami, na ktorom budú jednotlivé školy prezentovať výsledky práce študentov, vrátane všetkých filmov. Zároveň to bude príležitosť zdieľať nápady, skúsenosti a metódy na národnej i medzinárodnej úrovni.

Prvotným zámerom projektu *8 Goals 4 Future - 8 Schools 4 Change* je presadiť a zdôrazniť dôležitosť a rozsiahlosť problematiky MRC medzi študentami a učiteľmi prostredníctvom projektového vzdelávania na vybraných školách. Domnievame sa, že téma MRC je s ohľadom na súčasnú situáciu vo svete a s ňou súvisiace diskusie na politickej, kultúrnej či medzinárodnej úrovni ideálna.

Projekt *8 Goals 4 Future – 8 Schools 4 Change* nadväzuje na predchádzajúce aktivity občianskeho združenia *Človek v ohrození* v oblasti podporovania projektového a rozvojového vzdelávania na slovenských školách. V spolupráci s ďalšími inštitúciami a organizáciami sme vydali niekoľko metodických príručiek, v ktorých sa tejto téme venujeme. Najbližšie svojou náplňou má k projektu **Jeden svet na školách**. Projekt *8 Goals 4 Future – 8 Schools 4 Change* je však

¹ Podľa *Miléniovej deklarácie*, <http://www2.ohchr.org/english/law/millennium.htm>

špecifický v tom, že po prvý raz pracuje so žiakmi nie ako filmovými divákmi, ale ako **filmovými tvorcami**. Na základe našich predchádzajúcich skúseností sme presvedčení, že film je pre rozvíjanie informovanosti a zainteresovanosti žiakov na problémoch tretieho sveta veľmi vhodné médium. Cieľom projektu je naučiť žiakov ako využiť potenciál filmového média na vyjadrenie vlastného videnia problému. Možnosť vyjadriť svoj názor, a pritom sa niečo zaujímavé naučiť a vyskúšať, predstavuje pre žiakov vysoko motivujúcu výzvu.

Táto príručka vychádza z presvedčenia, že projektové vzdelávanie, bez ohľadu na to či je jeho výstupom film, výstava fotografií alebo esej, je výborným prostriedkom na rozvíjanie rozhládu a aktivít žiakov v oblasti problémov súčasného sveta. Cieľom príručky—je poskytnúť vám základné informácie o projektovom vzdelávaní a participatívnych vyučovacích postupoch. Príručka vám tiež poskytne ucelený obraz o téme MRC a načrtne možnosti jej použitia vo vyučovaní rôznych predmetov.

Domnievame sa, že práve prepojenie takej vysoko komplexnej problematiky ako sú MRC s projektovým vyučovaním je pre žiakov ideálne. V Miléniovej deklarácii tzv. „bohatšie krajiny“ prijímajú zodpovednosť za spoluriešenie problémov rozvojových krajín a stanovujú si jednoznačné ciele a záväzky do budúcnosti. Prostredníctvom projektového vzdelávania žiakov môžeme nielen informovať o daniach v rozvojových krajinách, o medzinárodných prioritách a udržateľnom vývoji. Môžeme takisto pomôcť pochopiť súvislosti a dôsledky globálnych tém a tiež k osobnému zainteresovaniu a aktivitám. Ak sa nám MRC podarí aspoň z časti naplniť, prispějeme tým nielen k skvalitneniu života miliónov ľudí, ktorí žijú v treťom svete, ale aj k skvalitneniu nášho vlastného života. Všetci žijeme na tej istej planéte a preto sa náš dianie v rozvojových krajinách týka napriek tomu, že bytostne nepocitujeme jeho následky (čo sa však môže zmeniť).

Ak budeme žiakov vzdelávať v oblasti MRC prostredníctvom projektového vzdelávania, dosiahneme oboje: informovanosť a uvedomelosť žiakov i kreatívny a aktívny prístup k vlastnému štúdiu a životu. Keďže projektové vzdelávanie je založené na rozvíjaní komplexného myslenia a riešenia problémov, môže byť (nielen v súvislosti s humanitárnou problematikou) výrazným prínosom v ďalšom štúdiu.

Vychádzajúc z týchto skutočností sme preto príručku koncipovali do dvoch tematických častí.

V prvej kapitole s názvom **Miléniové rozvojové ciele** sa venujeme predstaveniu problematiky MRC. Nájdete v nej definície jednotlivých MRC, krátku analýzu skutočného stavu ich napĺňania i konkrétne údaje a príklady, ktoré stav ilustrujú.

Druhá kapitola s názvom **Projektové vyučovanie** predstavuje projektové vzdelávanie všeobecne, uvádza najznámejšie modely i konkrétne príklady a námety ako projektové vyučovanie aplikovať v rôznych formách do rôznych predmetov.

Súčasťou oboch kapitol sú návrhy na diskusie či brainstormingové hry, veľmi dôležitou súčasťou príručky je príklad implementácie projektového vyučovania na konkrétnej slovenskej škole, kde podrobne popisujeme jednotlivé fázy projektov, spracovávané témy a navrhujeme i ďalšie možnosti, ako realizovať projektové vyučovanie na vašej škole.

Veríme, že táto príručka vám poskytne zaujímavé informácie i príklady, ktoré sa stanú pravidelnou a obľúbenou súčasťou vašich vyučovacích hodín.

1. kapitola: PROJEKTOVÉ VYUČOVANIE

Projektové vyučovanie si kladie za cieľ kvalitnejšie vzdelanie, v rámci ktorého je rovnomerne zastúpený rozvoj vedomostí, zručností a postojov. Schopnosť naučiť deti použiť osvojené vedomosti a zručnosti v skutočnom živote by malo byť pre učiteľa najvyššou prioritou.

Projektové vyučovanie patrí medzi vzdelávacie metódy, ktoré podporujú u žiakov komplexné riešenie problémov. Podporuje individuálnu aktivitu, rozvíja tvorivosť, vzájomnú komunikáciu a spoluprácu, samostatnosť, kritické myslenie, schopnosť učiť sa, hľadať a analyzovať nové poznatky, riešiť konflikty, prezentovať výsledky, zodpovednosť a schopnosť riešiť problémy z viacerých oblastí. Pri projektovom vyučovaní žiaci nepreberajú hotové poznatky od pedagóga alebo z literatúry. Naopak, sami ich objavujú. Takýmto spôsobom objavujú aj svoje možnosti, schopnosti, vzájomné prepojenia jednotlivých tém, javov a predmetov, preto je pre žiakov i pedagógov hrou, zážitkom a výzvou.

Využitelnosť projektového vzdelávania na slovenských školách

Vzdelávací projekt je súčasťou integrovaného vyučovania, ktoré stavia pred žiakov jeden alebo viac konkrétnych, zmysluplných a reálnych úloh. Model integrovanej výučby je značne v protiklade k „tradičnému“ vzdelávaciemu systému na Slovensku. Preferuje, aby sa téma nepreberala izolovane v rámci jedného predmetu, aby sa vzdelávalo v zmysluplnom kontexte jednej veľkej témy a predpokladá väčšie zastúpenie samostatnej práce žiakov v skupinách. Je založené predovšetkým na vnímaní komplexnosti a pochopení vzájomných súvislostí medzi jednotlivými javmi.

Výbornou témou pre projektové vzdelávanie je práve rozsiahla problematika Miléniových rozvojových cieľov, ktorá je v podobe konkrétnych tém či príkladov využiteľná na rôznych vyučovacích predmetoch. Príkladom môže byť:

- etická výchova (napr.: spolupráca, prosociálnosť, empatia, hodnoty, tolerancia a iné),
- občianska výchova alebo náuka o spoločnosti (napr. svetová ekonomika),
- matematika (napr. štatistické údaje, ekonomické ukazovatele, investície, medzinárodné finančné inštitúcie, princípy globálneho trhu, princíp štátnych dotácií a ochranných mechanizmov...),
- geografia (napr. geopolitika, rozvojové krajiny, príčiny a dôsledky chudoby),
- chémia a biológia (napr. príčiny a dôsledky klimatických zmien, znečistená voda),
- dejepis (napr. historické príčiny chudoby, kolonializmus, obdobie nezávislosti rozvojových krajín),
- telesná výchova (hry z rozvojových krajín),
- pracovné vyučovanie (výroba predmetov z recyklovaného odpadu pečenie tradičných jedál a podobne).

Ideálne je, ak sa použitie témy MRC medzi učiteľmi koordinuje, aby sa téma na jednotlivé vyučovacie predmety dostala v rovnakom čase. Uvedené príklady ukazujú, že téma MRC je prierezovou témou, ktorá sa dá využiť vo všetkých predmetoch a zároveň je veľmi vhodná pre projektové vyučovanie.

AKO POSTUPOVAŤ PRI PROJEKTOVOM VYUČOVANÍ

Koľko času potrebujeme?

Projektové vyučovanie si vyžaduje adekvátne množstvo času na prípravu aj realizáciu. Niektorí autori rozdeľujú prácu tohto druhu podľa rozsahu úlohy na:

- cvičenie – 0 až 2 hod.
- samostatná práca – 2 až 12 hod
- projekty – 12 až 60 hod.
- diplomové práce alebo dizertácie – nad 60 hod.

Prečo je potrebné, aby viac tvorili a rozprávali žiaci a menej učiteľ?

Tradičný systém výučby, kde najviac v triede hovorí učiteľ, premeškáva u detí príležitosť pre rozvoj komunikačných zručností. Mnohí z nás si isto spomínajú na vysokoškolské štúdium, kde hlavnou motiváciou bolo úspešné zvládnutie skúšky. Kombinácia takejto výučby a jednorázového memorovania textu síce zväčša viedla k úspešnému zvládnutiu testov, ťažko si však dnes spomenieme, čo bolo vlastne ich obsahom a cieľom. Naopak, presvedčenie, že skutočnému životu nás naučí až prax sa stalo okrídlenou frázou súčasnosti. Rovnako to platí aj v škole - zapojenie žiakov do vyučovacieho procesu je kľúčom k pamäti. Zapamätáme si asi:

10 % toho, čo počujeme,

15 % toho, čo vidíme,

20 % toho, čo súčasne vidíme a počujeme,

40 % toho, o čom diskutujeme,

80 % toho, čo priamo zažijeme alebo robíme,

90 % toho, čo sa pokúšame naučiť druhých.

Prečo je potrebné prepájanie predmetov?

Prepájanie obsahov jednotlivých vyučovacích predmetov je jedným zo znakov modernej pedagogiky. Dnes sa na mnohých slovenských školách stáva, že obsahy predmetov sa vzájomne prekrývajú a k žiakom sa tak často dostávajú dva a viackrát a to oddelene v rámci samostatných predmetov, bez vzájomnej súvislosti. Napríklad o gréckej demokracii sa tak žiaci dozvedajú na hodinách dejepisu, literatúry i občianskej náuky. Každý učiteľ sa však k téme dostane v inú dobu a popíše ju z pohľadu svojho predmetu. Žiak potom loví v pamäti, kedy už o pojme, či téme počul a k prepojeniu informácií, hľadaniu súvislostí a ich začleneniu do jedného celku zväčša vôbec nedôjde.

AKÉ METÓDY POUŽIŤ?

Projektové vzdelávanie a jeho metódy sú neustále v procese vývoja. Samozrejme, záleží aj od konkrétnej školy, jej možností, osnov, učebného plánu a podobne. V tejto kapitole uvádzame viacero rôznych metód a koncepcií, ktoré vám pomôžu pri plánovaní a realizácii výučby.

::: Bloomova taxonómia

V roku 1956 Benjamin Bloom, americký psychológ venujúci sa problematike vzdelávania, spolu so skupinou pedagogických psychológov vytvoril klasifikáciu stupňov intelektuálneho správania potrebného pri vzdelávaní. Jeho výskumný tím zistil, že až 95 % žiakov je schopných uvažovať iba na najnižšom stupni – na úrovni spoznávania informácií.

Bloom identifikoval 6 stupňov oblastí poznávania – od jednoduchého spoznávania faktov cez komplexnejšie a abstraktnejšie stupne po stupeň najvyšší, klasifikovaný ako hodnotenie (evaluácia). Príklady slovík reprezentujúcich intelektuálnu aktivitu na každom stupni sú:

1. Poznatky: pomenovať, formulovať, vysvetliť, definovať, určiť, priradiť, reprodukovať, opísať, opakovať, zoradiť...

2. Porozumenie: dokázať, zdôvodniť, uviesť príklad, interpretovať, vedieť vysvetliť, porovnať, doplniť, inak formulovať

3. Aplikácia: nakresliť, aplikovať, plánovať, usporiadať, diskutovať, navrhnuť, použiť, riešiť, zostaviť, vybrať, vyhľadať, demonštrovať, rozhodnúť

4. Analýza: porovnať, urobiť rozbor – analyzovať, rozdeliť, nájsť princíp usporiadania, rozhodnúť, špecifikovať, rozlíšiť, prirovnať, porovnať

5. Syntéza: vymyslieť, sformulovať, modifikovať, kontrolovať, skladať, zobrazíť, navrhnuť, ohodnotiť, vyjadriť, zhrnúť, vyvodíť záver, nájsť analógiu, dokázať, vytvoriť hypotézu

6. Hodnotenie: posúdiť hodnotu, vysloviť mienku, zhodnotiť, obhájiť, zdôvodniť, porovnať, oceniť, argumentovať, vyvodíť závery, oponovať, preveriť, vybrať, uviesť klady a zápory, diskutovať, zostaviť hierarchiu.

::: Aplikácia Bloomovej taxonómie - konkrétny príklad

Bloomova taxonómia sa dá využiť aj pri projektovaní vyučovacích hodín. Ak si zvolíte napríklad tému svetový obchodu a jeho pravidiel, môžete formulovať ciele vyučovacej hodiny podľa pomocných slovies nasledovne:

1. Poznatky - žiak by mal:

- definovať, čo sú poľnohospodárske dotácie alebo dovozné clá,
- pomenovať hlavné problémy vo svetovej ekonomike,
- opísať ako funguje svetový obchod

2. Porozumenie - žiak by mal:

- uviesť príklad nespravodlivých obchodných pravidiel pre pestovateľa v rozvojových krajinách,
- vedieť vysvetliť príčiny zaostávania ekonomík rozvojových krajín,
- porovnať princíp obchodu v Európskej únii a v rozvojovom svete.

3. Aplikácia - žiak by mal:

- aplikovať teoretické znalosti o pravidlách svetového obchodu na konkrétne krajiny alebo regióny vo svete
- diskutovať, aké sú dôsledky obchodných pravidiel na ekonomiku rozvojových krajín
- vybrať jeden pozitívny a jeden negatívny príklad vplyvu globalizácie na ekonomiku.

4. Analýza - žiak by mal:

- analyzovať, prečo niektoré krajiny profitujú z obchodných pravidiel a iné nie,
- rozlíšiť negatívne a pozitívne dôsledky pôsobenia nadnárodných korporácií vo svetovej ekonomike,
- špecifikovať hlavné príčiny zaostávania ekonomík najchudobnejších krajín.

5. Syntéza - žiak by mal:

- navrhnúť možnosti riešenia ekonomického zaostávania rozvojových krajín,
- dokázať, ktoré obchodné pravidlá diskriminujú pracovníkov v rozvojových krajinách,
- vytvoriť hypotézu.

6. Hodnotenie - žiak by mal:

- obhájiť hypotézu o tom, že niektoré obchodné pravidlá ako dovozné clá alebo poľnohospodárske dotácie diskriminujú pestovateľov v rozvojových krajinách,
- uviesť klady a zápory globalizácie,
- argumentovať.

Aby ste otestovali stupne učenia ponúkajúce vyšší stupeň porozumenia, musíte Vaše otázky posunúť na vyšší stupeň pyramídy. Bloomove myšlienky sú pomerne ľahko pochopiteľné, ale sú náročnejšie na realizáciu.

V rámci projektového vyučovania je preto vhodné a vítané kombinovať ich s inými metódami a konceptami, z ktorých uvádzame niekoľko zaujímavých príkladov.

::: Taxonómia cieľov v afektívnej oblasti D. R. Kratwohl²

Keďže pri použití Bloomovej taxonómii cieľov sa učiteľ sústreďuje len na kognitívnu (poznávaciu) oblasť, je vhodné využiť zároveň Kratwohlovu taxonómiu cieľov v afektívnej (citovej) a psychomotorickej oblasti:

1. Prijímanie: vnímať, pozorovať, počúvať, prijímať.

2. Reagovanie: identifikovať sa, vcítiť sa, nadchnúť sa, prejavíť záujem, vyjadriť vzťah, reagovať.

3. Ocenenie hodnoty: oceniť, povzbudiť sa, vážiť si charakter, konanie, hodnotu, dielo, prácu, akceptovať, presvedčiť sa o (...), preferovať.

4. Integrovanie hodnôt do sústavy: uvedomiť si, integrovať, určiť dominanty, zostaviť škálu, prejavíť záujem.

5. Internalizácia hodnôt v charaktere: uvedomiť si, prejavíť záujem, rozvíjať (schopnosť), zovšeobecniť (postup).

² David R. Kratwohl je americký psychológ venujúci sa psychológii vzdelávania. Spolupracoval tiež s Bloomom na jeho taxonómii.

::: Osem zásad výučby podľa Susan Kovalikovej

Podľa americkej pedagogičky Susan Kovalikovej, autorky knihy „Model integrovanej tematickej výučby“ je učenie detí v strachu plynutím času žiakov a energie učiteľov. Svoju teóriu postavila na neoddiskutovateľných faktoch vychádzajúcich z výskumu mozgu: keď sa človek cíti byť ohrozený (skutočne alebo domnelo), je v strese a jeho mozog potom „prepne“ z mozgovej kôry na nižšie časti, kde však k žiadnemu učeniu nedochádza. Preto je potrebné dodržiavať osem zásad, podmienok výučby, o ktorých hovorí, že pokiaľ chýba čo i len jedna z nich, nemôže byť výučba efektívna:

Nepriítomnosť ohrozenia: ak má človek pocit domnelého alebo skutočného ohrozenia, vlády nad reakciami sa chopia vývojovo staršie časti mozgu. Tie sa starajú o únik a prežitie a vyradia z prevádzky mozgovú kôru, ktorá je sídlom akademického učenia. Ohrozením dieťaťa môže byť i nerovnováha v rodine, šikana, stres v škole, strach zo skúšky, obava zo známky, z učiteľa. Preto je potrebné vytvoriť atmosféru úplnej dôvery v škole, medzi deťmi navzájom i medzi učiteľom a deťmi.

Zmysluplný obsah: zásadnou otázkou žiakov, na ktorú učitelia často nechcú alebo nevedia dať odpoveď je „Na čo mi to bude?“ Je to ale zásadná otázka. Mozog človeka sa vyvíjal milióny rokov. Mal za úlohu najmä zaistiť prežitie v podmienkach skutočného sveta. Tomu sú prispôbované aj jeho reakcie a učenie. Naopak, čím viac sa im vzdáľuje, tým ťažšie proces učenia nastáva. Učenie v mozgu neprebíha logicky, ale skôr na základe skúseností a vzorových schém, teda napríklad formou pokusu a omylu. Preto je podľa Kovalikovej ideál logického a usporiadaného vyučovania scestný.

Možnosť výberu: o tom, čo je potrebné učiť, rozhoduje učiteľ. O tom, akým spôsobom, by mal rozhodovať samotný žiak. Na to je ale potrebné ponúknuť žiakom viacero alternatívnych spôsobov učenia, z ktorých si žiak môže vybrať pre neho ten najprirodzenejší.

Primeraný čas: systém 45-minútových blokov ukončených zvonením je pre učenie neprirodzený. Ideálne je, keď si učiteľ sám určí, koľko

času na čo potrebuje. Ani v živote nerobíme veci, ktoré majú byť urobené v jednom celku, na pokračovanie.

Obohatené prostredie: mozog potrebuje prostredie, ktoré by ho, rovnako ako v reálnom svete, zaplavilo podnetmi. Iba v takomto prostredí je schopný hľadať významy, vytvárať vzorové schémy a teda sa učiť. Presvedčenie, že „žiakov nemá pri učení nič rozptyľovať“ je podľa Kovalikovej mylné.

Spolupráca: na rozvíjanie spoločnosti potrebuje človek sociálne zručnosti. Pri samostatnej, individuálnej práci, na ktorej je založená tradičná výučba sa ich dieťa nenaučí. Skupinová práca ale nastane tam, kde je v možnostiach jedného žiaka vyriešiť úlohu, ktorú dostala celá skupina. Úloha preto musí mať taký charakter, aby motivovala skupinu k del'be práce a skutočnej spolupráci.

Okamžitá spätná väzba: správne učenie potrebuje okamžitú spätnú väzbu. Učiteľ by však nemal byť jej jediným zdrojom. Riešením je usporiadať učenie tak, aby obsahovalo spätnú väzbu samo o sebe alebo rozšíriť počet tých, ktorí spätnú väzbu môžu poskytnúť.

Dokonalé zvládnutie: učenie by sa malo u každého žiaka doviest' až na úroveň „majstrovstva“, keď každé dieťa dokáže naučenú znalosť aplikovať v živote. Súčasný vzdelávací systém však tento princíp nepozná. Za nesplnenie úlohy (u veľkej časti detí sa so samozrejmosťou predpokladá) je dieťa potrestané zhoršenou známkou a tým je úloha pedagóga ukončená. Samozrejme, každé dieťa zvládne iné množstvo látky. Učiteľ by si mal preto stanoviť „to najdôležitejšie,“ čo by mali zvládnuť všetky deti vo svojom celoročnom pláne.

AKO PLÁNOVAŤ PROJEKTOVÉ VYUČOVANIE?

Na slovenských školách stále neexistuje dostatočná autonómia, resp. priestor na uplatnenie vlastných predstáv o vyučovaní, ktoré by sa odlišovali od oficiálnych, ministerstvom stanovených osnov. Napriek tomu je projektové vyučovanie na slovenských školách v súčasnosti aplikovateľné. Obsah daný v osnovách môže byť dodržaný, ak je napríklad inak organizovaný (napr. rozdelením do jednotlivých predmetov). Obsah výučby tiež často a do značnej miery závisí na kreativite pedagóga a otvorenosti školy voči novým témam a metódam vyučovania.

Projektové vyučovanie je pre pedagóga náročnejšie na čas, prípravu, schopnosti, v slovenskom priestore i na materiálne zabezpečenie, techniku a priestory. Výsledky sú však hodné vynaloženého úsilia. Projektové vyučovanie nevytvára len potrebu „otvorenia“ samotnej školy. Veľká časť projektu sa odohráva mimo školského prostredia. Preto je potrebné žiakov na túto skutočnosť pripraviť.

Úloha učiteľa

Úlohou pedagóga je **vytvorenie jednotnej témy**. Pri výbere podtém je viac ako vhodné zrealizovať brainstorming (burzu nápadov). Témou by mala byť silná myšlienka, ktorá by mala spĺňať nasledujúce kritériá:

- participácia žiakov na výbere témy (prihliadnuc na ich potreby a záujmy)
- prepojenie so životom, základná myšlienka má význam
- zainteresovanosť žiakov ale i samotných učiteľov, motivácia
- interdisciplinárny charakter – téma sa týka viacerých predmetov a oblastí vzdelávania
- kooperatívne vyučovanie v skupinách
- osvojenie si príslušných vedomostí, zručností, postojov žiakmi
- obsah je primeraný veku žiakov
- téma projektu zodpovedá realite
- dostatok informačných zdrojov a materiálov
- je jasný „vzorec“ témy, sú zreteľné „toky“ od tém k jednotlivým podtémam a späť k centrálnemu zjednocujúcemu pojmu i od jednotlivých podtém k ďalším podtémam

Učiteľ by sa mal stať **manažérom, pomocníkom a supervízorom**. Je potrebné prácu a plnenie časového rozpisu priebežne kontrolovať.

V prípade dlhších prác je vhodné dohodnúť si s každým žiakom individuálne stretnutie. Ak je učiteľov viac, môžu si žiakov „rozdeliť“, resp. sa so žiakmi môže stretnúť učiteľ alebo učiteľia, ktorý/í vyučuje/ú predmet príbuzný téme daného projektu. Pochvala úspešne napredujúcich skupín môže žiakov motivovať v ďalšom úsilí a ostatných môže motivovať k lepším výkonom.

Niektorí pedagógovia používajú formu „recipročnej supervízie“, ktorá spočíva v tom, že každý žiak zodpovedá za prácu niektorého spolužiaka. Nemôže však ísť o blízkeho priateľa. Spolužiak – supervízor by mal byť jasne inštruovaný ako a čo kontrolovať.

::: Model S.M.A.R.T.

Jednou z najdôležitejších vecí pri tvorbe projektu a jeho úspešnej realizácii sú vhodne zvolené ciele. Pri tvorbe cieľov by učiteľia a žiaci mali vychádzať z tzv. modelu S.M.A.R.T, ktorý je praktickou pomôckou pri stanovení cieľov projektu.

S.M.A.R.T. je skratkou, ktorá vznikla spojením niekoľkých anglických slov:

Specific – špecifické, konkrétne, presne definované ciele

– ciele musia byť formulované jasne a konkrétne tak, aby sa na konci projektu dalo zhodnotiť, či formulované ciele boli dosiahnuté. Pri ich formulovaní si môžete pomáhať *otázkami*:

Čo chceme projektom dosiahnuť?

Prečo je pre nás projekt dôležitý?

Aké bude rozdelenie úloh v tíme?

Kto bude ešte zahrnutý v projekte?

Kedy chceme skončiť projektové aktivity?

Ako projekt zrealizujeme?

Measurable – merateľné ciele

– projekt musí byť nastavený tak, aby sa formulované ciele dali na konci kvalitatívne a kvantitatívne merať.

Kontrolné otázky:

Ako zistíme, či sa udiala zmena?

Sú ciele, ktoré sme si stanovili, dosiahnuteľné?

Achievable – dosiahnuteľné ciele

– pri stanovovaní cieľov si treba uvedomiť, či je možné ich dosiahnuť. Nie je dobré byť prehnane ambiciózne a klásť si nedosiahnuteľné ciele.

Kontrolné otázky:

Môžeme dosiahnuť ciele v navrhovanom časovom pláne?

Sme si vedomí všetkých prekážok a limitov v projekte?

Podarí sa nám ich úspešne zrealizovať s prostriedkami, ktoré máme k dispozícii?

Je projekt možné zrealizovať?

Realistic – realistické ciele

– pri stanovovaní treba brať do úvahy všetky materiály a prostriedky na realizáciu projektu, ktoré máte k dispozícii, vaše intelektuálne a časové možnosti.

Kontrolné otázky:

Máme všetky prostriedky (materiálne, informačné a iné) na to, aby sme mohli úspešne realizovať projekt?

Máme dostatok času a schopností na realizáciu projektu?

Je realistické dosiahnuť stanovené ciele?

Time–bounded

– **časovo viazané ciele** – projekt musí mať pevne stanovený začiatok, dĺžku trvania a koniec.

Kontrolné otázky:

Máme dostatok času na zrealizovanie všetkých naplánovaných aktivít?

Kedy má byť projekt dokončený?

Plánovanie projektu

Projektové vyučovanie na jednej strane umožňuje učiteľovi rozvíjať širokú škálu zručností, na druhej strane, pri nesprávnom plánovaní a realizácii môže viesť k premárneniu času a príležitosti zle riadenými činnosťami. Pri plánovaní projektu by sa preto nemalo zabudnúť na:

- **stanovenie cieľa** – čo chcete dosiahnuť a akým spôsobom?
-
- **zváženie podmienok** – budete mať dostatok času? Budete mať prístup k potrebnej technike, internetu, literatúre, prístup do laboratórií, ak ich budete potrebovať?
-
- **zváženie potrebných zručností** – sú žiaci schopní pracovať s literatúrou a internetovými zdrojmi? sú schopní prácu štrukturovať? majú dostatok poznatkov, vedia ich aplikovať? majú schopnosť analyzovať a hodnotiť? (bližšie viď Bloomova taxonómia) Ak nie, sú schopní sa to v priebehu trvania projektu naučiť?
- **plánovanie činností** – je potrebné mať pri každej činnosti stanovený cieľ. Podmienkami jeho úspešného dosiahnutia sú plánovanie, vytvorenie časového harmonogramu a rozvrhu činností.

Pre **posilnenie motivácie** je potrebné zaručiť, aby činnosti boli:

- zaujímavé
- plánované s možnosťou vyskúšať si schopnosti v podmienkach zodpovedajúcich skutočnosti
- aktívne a rôznorodé
- dobre formulované
- stanovené s dosiahnuteľným cieľom

Aby nedošlo k neskorším sporom a nedorozumeniam, je veľmi vhodné vopred stanoviť **hodnotiace kritériá**. Znalosť kritérií podstatne zvyšuje motiváciu, lebo žiaci presne vedia, či je ich úsilie zamerané správnym smerom.

Otázkou je rozhodnúť, či všetci žiaci v skupine budú hodnotení rovnako. Niektorí učelia nechávajú toto rozhodnutie na žiakoch. Zvolená forma hodnotenia však musí byť žiakom vždy dopredu známa. Ďalšou možnosťou je nechať hodnotenie, alebo aspoň jeho časť na samotných žiakoch (napríklad formou hodnotenia celou triedou.)

SKÚSENOSTI Z PROJEKOVÉHO VZDELÁVANIA NA SLOVENSKU

Na Slovensku má projektové vyučovanie vo forme integrovaného tematického vyučovania už pomerne dlhú tradíciu. Realizuje sa od roku 1992 na niekoľkých základných a stredných školách. Samozrejme, každá škola je iná, žiaci sú iní, učitelia sú iní. V nasledujúcich riadkoch uvádzame jeden konkrétny príklad, ktorý nemá slúžiť ako návod, ale predovšetkým ako inšpirácia. Forma implementácie projektového vyučovania vždy závisí predovšetkým od konkrétnej školy a jej možností.

::: Projektové vyučovanie / konkrétny príklad

Jednou zo škôl, ktorá tento model výučby aplikuje už viac ako 15 rokov je **1. súkromné gymnázium na Bajkalskej ulici v Bratislave**. Projektové vyučovanie realizuje škola v kvinte, sexte a septime raz za školský rok. Formu prípravy, realizácie a hodnotenia projektov popisujú jej zástupcovia v nasledovných krokoch:

1. Príprava tém

Dva mesiace predtým, ako sa oznámia témy žiakom, učitelia na spoločnom stretnutí navrhnu témy projektov tak, aby zahrňovali učivo príslušného ročníka a aby téma integrovala minimálne dva vyučovacie predmety. Pripravených tém je viac ako skupín žiakov, ktoré ich nakoniec spracúvajú. Žiaci vyšších ročníkov sa aktívne zapájajú do procesu vytvárania tém alebo ich úplne samostatne navrhujú.

2. Predstavenie tém žiakom

Najdôležitejšie je, aby téma žiakov zaujala, preto učitelia predstavujú témy na hodinách v spolupráci s triednym učiteľom. Žiaci musia mať celkový obraz o témach, aby si vedeli vybrať to, čo ich najviac zaujíma. Táto fáza trvá týždeň.

3. Výber tém a tvorba skupín

V tejto fáze má najťažšiu úlohu triedny učiteľ, lebo žiakov usmerňuje pri výbere tém a koordinuje zaradenie do skupín. Táto úloha je zodpovedná najmä z hľadiska spoločenskej klímy v triede. Je totiž dôležité, aby sa žiadny zo žiakov necítil ako outsider, aby každý žiak cítil záväzok voči svojej skupine. Táto fáza trvá 1 týždeň.

4. Samotná príprava projektov

Žiaci v čase mimo vyučovania pod dohľadom učiteľov vyhľadávajú pramene a pracujú s literatúrou (dôraz sa kladie na prácu s cudzojazyčnými materiálmi), navštevujú laboratória či iné pracoviská, konzultujú s učiteľmi, s odborníkmi mimo školy a pripravujú písomnú podobu spracovania. Počas týchto týždňov sú povinné minimálne 2 konzultácie u vyučujúcich, ktorých predmety sú integrované v danej téme. Počas práce nad projektom triedny učiteľ pomáha skupinám žiakov pri koordinácii prípravy, sleduje aktivitu jednotlivcov v skupinách. Výsledkom tejto 6 – 7 týždňovej práce je ucelené písomné spracovanie témy, ktoré musí spĺňať náročné formálne kritériá a obsahuje i riezumé v cudzích jazykoch a zoznam kľúčových pojmov a otázok na prezentáciu projektu.

5. Príprava prezentácie

Na prípravu prezentácie, tvorbu pomôcok, plagátov a fólií sú vyčlenené 2 dni z vyučovania. Atmosféra je úplne iná, škola žije úplne iným rytmom, nezvoní, žiaci si po skupinách pripravujú scenáre svojich vystúpení. Aj tu je dôležitým koordinátorom triedny učiteľ a odbornú stránku riadia konzultanti.

6. Prezentácia projektov

Rozhodujúcim okamihom, výsledkom práce skupiny, je prezentácia projektu. Cieľom je vysvetliť a naučiť ostatných spolužiakov kľúčové pojmy danej témy. Žiaci sa učia obhajovať svoju prácu, vystupovať samostatne, používať pomôcky pri prezentácii, pomáhať si v krízových momentoch, viesť odbornú diskusiu. To všetko sú aktivity, s ktorými majú problémy aj vysokoškóľáci. Význam zaradenia tejto formy prezentácie je v našej škole o to väčší, že inak bežne u nás prevláda písomná forma skúšania. Prezentácia prác v jednej triede trvá 2 – 3 dni. Konzultanti (učitelia) pomáhajú viesť diskusiu, pretože základné prezentované fakty sú súčasťou polročných testov.

7. Výsledné hodnotenie projektov

Žiaci sú v jednotlivých predmetoch hodnotení ako skupina, pričom získavajú percentá navyše, ktoré im pomáhajú zlepšiť koncoročné hodnotenie v jednotlivých predmetoch. Učitelia vypracujú hodnotenie, ktoré sa prikladá k jednotlivým projektom.

Ako pripomína riaditeľka gymnázia RNDr. Mária Smreková, „*študenti sú v tradičnom vzdelávaní len prijímatelia informácií a nie hlavní aktéri svojho vzdelávania. V predmetoch sa učia len izolovane informácie, zákony, definície a chýba im prepojenie s reálnym životom. Preto treba učiť javy, na ktorých sa podieľajú zákonitosti zachytené v rôznych predmetoch. Tak sú stavané aj témy projektov. Naše skúsenosti podľa spätných väzieb študentov absolventov sú výborné. Je to niečo, čo im dalo najviac do ozajstného života. Študenti to robia radi, rodičov to zaujíma ako inovačná metóda výučby a učitelia sa najviac naučia predovšetkým integráciou rôznych predmetov.*“

A ako sa škola vysporiadava s časovou náročnosťou celého procesu? „*Treba mať zapálených a motivovaných učiteľov, pri zaradení do školského ročného plánu sa s tým automaticky počíta aj pri tematických plánoch predmetov, takže žiadne veľké problémy nie sú,*“ odpovedá pani riaditeľka.

Príklady tém, podtém a predmetov v rámci jednotlivých projektov

Téma: **Temné stránky ľudstva**, 6. ročník (osemročné gymnázium), november 2006 - podtémy:

- **Etológia** – integrované predmety: biológia , chémia , slovenský jazyk
- **Ružový a modrý svet (rodová rovnosť)** – dejepis , slovenský jazyk
- **Starý a nový kontinent** – anglický a slovenský jazyk, dejepis
- **Svetové ohniská konfliktov** – fyzika, geografia
- **Zdroje energie** – biológia, chémia, fyzika, geografia
- **Farby okolo nás** – biológia, dejepis, fyzika, geografia
- **Pod vplyvom alkoholu** – dejiny umenia, geografia, slovenský jazyk
- **Ropná kríza** – chémia, geografia
- **Ropné škvrny** – biológia, chémia, geografia
- **Terorizmus** – biológia, chémia, fyzika, geografia
- **Vojny** – chémia, dejepis, dejiny umenia

::: Aký je prínos projektového vzdelávania pre žiaka?

„Sám som mal možnosť navštevovať školu, ktorá bola veľmi otvorená alternatívnym formám výučby, predovšetkým projektovému vyučovaniu. Pre väčšinu žiakov bolo práve obdobie prípravy a prezentácií projektov najintenzívnejšou časťou štúdia. V škole vládla tvorivá atmosféra, pracovalo sa v skupinách, diskutovalo sa, vyhľadávali informácie, písali texty, tvorili prezentačné materiály, medzi skupinami žiakov z času na čas chodili pedagógovia a konzultovali prípadné otázky. Samozrejme, nie všetkým bolo projektové vyučovanie hneď po chuti. Tvorivá, hecujúca atmosféra aj prístup pedagógov a ostatných spolužiakov nás ale motivoval k čo najlepšiemu výkonu. Napriek tomu, že moje angažovanie sa do projektov ako aj moja prezentácia a celkový výstup určite neboli najlepšie, znamenali pre mňa veľkú skúsenosť do budúcnosti.

Určitým šokom pre mňa bolo ďalšie pokračovanie na vysokej škole, kde sa ma, na rozdiel od strednej školy, takmer nikto nepýtal: „čo si o tom myslíš?, ako by si riešil tento problém?, prečo vznikol?“ Myslím, že aj vďaka projektovému vyučovaniu som bol lepšie pripravený na vytvorenie svojho názoru, na vyhľadávanie, analýzu, syntézu a hodnotenie informácií a ich lepšie písomné a ústne prezentovanie. Bol som lepšie pripravený do života.“

Lukáš Zajac, Človek v ohrození

ZAÚJÍMAVÉ WEBSTRÁNKY A ONLINE HRY venované využívaniu rozvojovej problematiky v projektovom vyučovaní

<http://www.globaldimension.org.uk>
<http://www.gapminder.org/downloads/presentations/>
<http://youthink.worldbank.org/multimedia/>
<http://www.un.org/Pubs/CyberSchoolBus/3PLUSU/kaiaModule.html>
<http://www.gamesforchange.org>
<http://www.deeep.org>
<http://www.developmenteducation.ie/>
<http://www.dep.org.uk/>
<http://www.rozvojevzdelavanie.sk/>

Námety na projektové vyučovanie a využívanie participatívnych vyučovacích metód nájdete v metodických príručkách, ktoré pripravilo združenie Človek v ohrození:

Raslavská, I. a kol.: Globálna dimenzia na školách. Metodická príručka pre učiteľov stredných škôl. Bratislava : 2007.

Návojský, A., Zajac, L.: Panáčik proti chudobe. Metodická príručka pre učiteľov. Bratislava : 2006.

Návojský, A., Zajac, L.: Jeden svet na školách. Metodická príručka pre učiteľov stredných škôl. Bratislava : 2006.

Zajac, L. a kol.: Jeden svet na školách 2. diel. Metodická príručka pre učiteľov stredných škôl. Banská Bystrica : 2007.

2. kapitola: MILÉNIOVÉ ROZVOJOVÉ CIELE

Na **Miléniovom summite OSN** v septembri 2000 sa prihlásilo 191 štátov sveta k odhodlaniu odstrániť extrémnu chudobu vo svete, jej príčiny i následky. Podpisom tzv. **Miléniovej deklarácie** sa medzinárodné spoločenstvo zaviazalo venovať prioritnú pozornosť udržateľnému rozvoju a umožniť tak mužom, ženám a deťom vymaniť sa z biednych a neľudských podmienok chudoby. Prijatím tzv. **8 Miléniových rozvojových cieľov (MDGs – Millennium Development Goals)** tieto štáty vyjadrili súhlas s ich naplnením a realizáciou na národnej i globálnej úrovni do roku 2015.

Čo sú Miléniové rozvojové ciele?

Súčasný svet je stále rozdelený na dve časti, tzv. „chudobný Juh“ a „bohatý Sever“. Toto rozdelenie sveta má pomerne dlhú históriu, a je spôsobené mnohými faktormi, či už geografickými alebo politickými. **Chudoba a s ňou súvisiace problémy** sa prejavujú v rôznych častiach sveta rôzne, avšak možno celkom jednoznačne konštatovať, že v oblastiach tzv. „chudobného Juhu“ majú naozaj fatálne následky – hladomory, epidémie, smrť miliónov ľudí...

Krajiny „chudobného Juhu“ bojujú so širokým spektrom problémov. Sú zväčša charakteristické nedostatočným rozvojom, nemajú rozvinutý priemysel ani infraštruktúru, nedisponujú modernými technológiami, nemajú dostatok finančných zdrojov, dostatočne rozvinutú lekársku starostlivosť ani vzdelávací systém. Častokrát situáciu komplikujú rôzne vnútroštátne i medzištátne konflikty a taktiež nedemokratické režimy, v ktorých sa často nerešpektujú základné ľudské práva.

Rozvojové krajiny nie sú schopné všetky svoje problémy samé vyriešiť. Jedným z najdôležitejších spôsobov ako situáciu zlepšiť je zahraničná rozvojová pomoc. 191 krajín sveta zaujalo k tomuto problému jasný postoj v **Miléniovej deklarácii**, ktorá nadväzuje na predchádzajúce dohody a rezolúcie OSN.

Samozrejme táto problematika je veľmi zložitá a komplexná a ukazuje sa, že všetky prognózy a plány sa napokon musia konfrontovať s komplikovanou realitou každodenného života v rozvojových krajinách. Preto i snahy naplňať MRC zápasia s mnohými prekážkami. Z tohto dôvodu vám nielen predstavíme jednotlivé MRC, ale v krátkosti zmapujeme realitu ich naplňania.

Miléniová deklarácia stanovuje **osem Miléniových rozvojových cieľov:**

1. cieľ: Odstrániť extrémnu chudobu a hlad

– znížiť na polovicu podiel ľudí trpiacich hladom a podiel ľudí s príjmom nižším ako 1 dolár na deň (cca 21 SK)³

2. cieľ: Dosiahnuť základné vzdelanie pre všetkých

– na celom svete by mali chlapci aj dievčatá absolvovať kompletne základné vzdelanie

3. cieľ: Presadzovať rovnosť pohlaví a posilniť úlohu žien v spoločnosti

– dosiahnuť rodovú rovnosť v základnom a stredoškolskom vzdelaní do roku 2005 a na všetkých ostatných stupňoch do roku 2015

4. cieľ: Znížiť detskú úmrtnosť

– znížiť detskú úmrtnosť do 5. roku života o dve tretiny (v období 1990 – 2015)

5. cieľ: Zlepšiť zdravie matiek

– znížiť o tri štvrtiny úmrtnosť matiek (v období 1990 – 2015)

6. cieľ: Bojovať proti HIV/AIDS, malárii, tuberkulóze a ďalším chorobám

– do roku 2015 zastaviť a začať znižovať šírenie HIV/AIDS

7. cieľ: Zaisťovať udržateľný stav životného prostredia

– integrovať princípy udržateľného rozvoja do národných politík a znižovať straty environmentálnych zdrojov

8. cieľ: Posilňovať globálne partnerstvo pre rozvoj

– spoločne riešiť problém dlhov, zdravotníctva, spravodlivého trhu, rozvojovej pomoci, zamestnanosti mladých ľudí a nedostatku technológií v rozvojových krajinách

³ Podľa kurzu z marca 2008.

Ako sa nám darí v realizácii miléniových rozvojových cieľov?⁴

V roku 2007 sme boli na pol ceste k stanovenému termínu naplnenia Miléniových rozvojových cieľov. Polovica stanoveného času už ubehla. Podarí sa nám ciele naplniť? Pravdepodobne nie všade a nie všetky. Situácia je v jednotlivých krajinách odlišná a pod vplyvom rôznych politických, ekonomických či kultúrnych faktorov nie je možné tempo zmien v jednotlivých krajinách zosúladiť. Môžeme však povedať, že situácia sa v jednotlivých oblastiach a krajinách síce pomaly a veľmi rôznorodo, ale predsa len zlepšuje.

1. cieľ: Odstrániť extrémnu chudobu a hlad

„V rozvojových krajinách žije z menej ako jedného amerického dolára na deň jeden človek z piatich.“⁵

V roku 2004 žila vo svete približne jedna miliarda ľudí pod hranicou totálnej chudoby⁶, s príjmom nižším ako jeden americký dolár na deň. Toto číslo sa zmenšuje len veľmi pomaly. Mnoho z týchto ľudí trpí extrémnym hladom a podvýživou, ktoré sú tiež častou príčinou rôznych chorôb a zvyšenej úmrtnosti najmä u detí. Cieľom Miléniovej deklarácie je znížiť počet chudobných a hladujúcich o polovicu. Na základe doterajšieho vývoja sa predpokladá, že do roku 2015 sa v globálnom meradle zníži počet ľudí žijúcich v extrémnej chudobe na 13 % svetovej populácie.

Doposiaľ najväčší úspech v znižovaní chudoby zaznamenali oblasti východnej a južnej Ázie, a to najmä vďaka silnému hospodárskemu rastu Číny a Indie. V subsaharskej Afrike je problém s chudobou stále najväčší, hoci podiel extrémne chudobných na celkovej populácii sa pomaly znižuje. Predpokladá sa, že do roku 2015 bude viac ako 90 % ľudí žijúcich v extrémnej chudobe žiť v regióne južnej Ázie alebo subsaharskej Afriky.

Potvrzuje sa teda, že tam, kde sa darí ekonomike, darí sa tiež odstraňovať chudobu a hlad. Je samozrejme potrebné, aby bol ekonomický rast dlhodobo udržateľný, výnosy efektívne využívané (napr. do dostupnej lekárskej starostlivosti a vzdelania pre všetkých) a aby z rastu profitovala čo najširšia skupina obyvateľstva.

⁴ Údaje i citácie v tejto kapitole sú spracované podľa www.dfid.gov.uk/mdg/ a zväčša vychádzajú z údajov z roku 2007.

⁵ Poverty Factsheet, <http://www.dfid.gov.uk/mdg/poverty.asp>, údaj je z novembra 2007

⁶ Index of Millenium Development Goals Statistics

2. cieľ: Dosiahnuť základné vzdelanie pre všetkých

„Prístup k vzdelaniu je základným ľudským právom, ktoré by malo byť dostupné pre každého.“⁷

Na dosiahnutie univerzálneho základného vzdelania do roku 2015 zostáva veľmi málo času. Keďže väčšina rozvojových krajín má 6-ročnú základnú školskú dochádzku, deti v týchto krajinách by museli začať chodiť do školy najneskôr v roku 2009.

Celosvetovo navštevuje základnú školu 570 miliónov detí, kým ďalším 72 miliónov detí je toto právo odoprené alebo sú nútené školu opustiť ešte pred jej absolvovaním. Až jedno zo šiestich detí namiesto navštevovania školy pracuje. Viac ako polovicu z týchto detí tvoria dievčatá.

Nedostatok vzdelania a možností vzdelávať sa má samozrejme obrovské následky. Ak krajina nemá vzdelaných obyvateľov, schopnosť vymaniť sa z chudoby je veľmi oslabená, pretože nedisponuje odborníkmi a vzdelanými ľuďmi v rôznych oblastiach. Vzdelaný človek má tiež dobré predpoklady žiť plnohodnotný život; má väčšiu šancu nájsť si adekvátnu a lepšie ohodnotenú prácu, dokáže lepšie vychovávať svoje deti, vie sa lepšie brániť chorobám, je samostatnejší, prispôsobivejší dynamicky sa meniacim podmienkam a menej odkázaný na pomoc druhých.

Avšak, je nutné poznamenať, že situácia sa predsa len zlepšuje. Počet i podiel detí v školách stúpa. Rovnako sa vyvažuje i pomer dievčat k chlapcom. A to v takmer všetkých oblastiach sveta, vrátane Subsaharskej Afriky. Jedným z faktorov, ktorý pomohli urýchliť tento proces bolo zrušenie dlhových najchudobnejším krajinám sveta, ktoré tak mohli zrušiť školské poplatky, vystavať viac škôl, zabezpečiť a lepšie zaplatiť viac pedagógov.

⁷ Education Factsheet, <http://www.dfid.gov.uk/mdg/poverty.asp>

3. cieľ: Presadzovať rovnosť pohlaví a posilniť úlohu žien v spoločnosti

„Z odhadovaného počtu negramotných ľudí v celosvetovom meradle, ktorý činí 780 miliónov, sú skoro dve tretiny ženy.“⁸

V dnešnom svete väčšinu najchudobnejších tvoria ženy a to len z dôvodu diskriminácie. V rozvojových krajinách mnoho dievčat ostáva doma a stará sa o domácnosť, zatiaľ čo ich bratia navštevujú školu; ženy dostávajú menej zaplatené za takú istú prácu ako muži, nezriedka sú znásilňované, vo väčšej miere sú infikované HIV/AIDS, stávajú sa obeťami nútenej prostitúcie. Skoro dve tretiny z odhadovaných 780 miliónov negramotných ľudí tvoria ženy. Často túžia po väčšej rovnoprávnosti, ale politický systém im neumožňuje vyjadriť sa a niečo zmeniť. A pritom sú nenahraditeľnou súčasťou ekonomického systému vlastnej krajiny; napríklad na africkom vidieku ženy – nie vlaky či autá – prepravujú dve tretiny všetkého tovaru, v juhovýchodnej Ázii ženy zabezpečujú 90 % práce potrebnej na pestovanie ryže. Z tohto dôvodu stabilita a pokrok krajiny veľmi úzko súvisia aj s rovnosťou práv. Avšak najmä spoločenské a kultúrne faktory často krátko znemožňujú pozitívne zmeny v tejto oblasti.

Situáciu v napĺňaní tretieho cieľa teda nie je jednoduché zhodnotiť, napriek istým pozitívnym trendom totiž rozdiely medzi pohlaviami stále pretrvávajú a v súčasnosti sú koncentrované najmä v Arabských štátoch a subsaharskej Afrike.

Vzdelaný človek má dobré predpoklady žiť plnohodnotný život, mimo cyklu chudoby. Má väčšiu šancu nájsť si adekvátnu a lepšie ohodnotenú prácu, dokáže lepšie vychovávať svoje deti, vie sa lepšie brániť chorobám, je samostatnejší, prispôsobivejší dynamicky sa meniacim podmienkam a menej odkázaný na pomoc druhých.

Pozitívny vývoj v napĺňaní tohto cieľa sa prejavuje predovšetkým v oblastiach prístupu dievčat a žien k základnému vzdelaniu, v gramotnosti, politickej participácii a zamestnanosti. Rovnosť pohlaví však zahŕňa i mnoho ďalších aspektov, napríklad možnosť rozhodovať o nehnuteľnostiach, majetku a dedičských právach či možnosť väčšej ochrany proti násiliu.

4. cieľ: Znížiť detskú úmrtnosť

„Každý deň umiera vo svete 3900 detí v dôsledku nedostatného prístupu k pitnej vode a lekárskej starostlivosti.“⁹

Každý tri sekundy zomiera vo svete jedno dieťa pred dovŕšením piateho roku života väčšinou na choroby, ktorým sa dá predchádzať (napr. malária). Mohli by byť zachránené, ak by im bola poskytnutá lepšia výživa, lekárska starostlivosť a liečba. K základnej zdravotnej starostlivosti dnes nemá prístup až 270 miliónov detí.

S najväčšími problémami bojuje subsaharská Afrika, v ktorej detská úmrtnosť dokonca stúpa. Príčinou je najmä chudoba, hlad, šírenie HIV/AIDS, nedostatok financií na zdravotníctvo a pretrvávajúce konflikty. Najmä HIV/AIDS je pre deti obrovským a stále rastúcim problémom. V roku 2006 bol odhadovaný počet detí mladších ako 15 rokov nakazených vírusom HIV 2,3 miliónov, z čoho cca 87 % tvorili deti zo subsaharskej Afriky. Ak súčasný trend bude pokračovať, je len malá nádej, že znížime počet detských úmrtí a naplnenie štvrtého miléniového cieľa dosiahneme najskôr v roku 2045, teda o 30 rokov neskôr ako bolo plánované.

Aj v tomto prípade je potrebné problém poňať omnoho komplexnejšie. Z tohto dôvodu sa národné vlády i medzinárodné organizácie zameriavajú nielen na podporu lekárskej starostlivosti v problematických oblastiach, ale venujú tiež zvýšenú pozornosť súvisiacim faktorom, ktoré výrazne ovplyvňujú zdravotný stav – najmä prístupu k vode, základným hygienickým potrebám a vzdelávaniu žien v otázkach hygieny a prevencie.

⁸ Gender Factsheet, <http://www.dfid.gov.uk/mdg/poverty.asp>, údaje z novembra 2007

⁹ Child Mortality Factsheet, <http://www.dfid.gov.uk/mdg/childmortality.asp>

5. cieľ: Zlepšiť zdravie matiek

„Riziko úmrtia detí do piateho roku života je dvojnásobné, ak jeho matka zomrie pri pôrode.“¹⁰

Hoci väčšine úmrtí žien pri pôrode je možné predísť, naplnenie piateho miléniového cieľa je ťažko dosiahnuteľné a to i napriek vynakladanému úsiliu. Viac ako pol milióna žien každoročne naďalej umiera počas tehotenstva alebo pôrodu (väčšinou v subsaharskej Afrike a Ázii).

Podaril sa síce istý progres v znížení úmrtnosti počas pôrodu, nie však v krajinách kde je pôrod najviac riskantný. V niektorých častiach Afriky (Malawi, Zimbabwe) dokonca za posledné roky úmrtnosť počas pôrodu vzrástla. Súvisí to najmä s vysokým výskytom infekcie HIV/AIDS, rozkladom zdravotníckeho systému, ale aj s nedostatočným vzdelaním žien a nedostatkom všeobecného základného zdravotného povedomia. Malé množstvo krajín, predovšetkým v Ázii, naopak zaznamenalo veľké zlepšenie, ktoré je dôkazom, že so správnymi predpismi, stratégiami a podmienkami je možný aj výrazný úspech.

6. cieľ: Bojovať proti HIV/AIDS, malárii, tuberkulóze a ďalším chorobám

„Starostlivosť o siroty je obrovským sociálnym problémom, ktorý sa bude ďalej zhoršovať, ak bude viac rodičov umierať na AIDS.“¹¹

Hoci niekoľko krajín zaznamenalo úspech v znižovaní výskytu infekcie HIV, v celosvetovom meradle šírenie infekcie stále rastie. V roku 2006 žilo na svete takmer 40 miliónov HIV pozitívnych ľudí, z toho štyria z piatich nakazených ľudí žili v subsaharskej Afrike.¹² Najmä mladé dievčatá sú vystavené zvýšenému riziku nákazy HIV (napríklad v subsaharskej Afrike tvoria 76 % mladých ľudí žijúcich s HIV).

¹⁰ Maternal Health Factsheet, <http://www.dfid.gov.uk/mdg/childmortality.asp>

¹¹ HIV and AIDS Factsheet, <http://www.dfid.gov.uk/mdg/childmortality.asp>

¹² Štatistiky o výskyte HIV/AIDS v rozvojových krajinách sú často naozaj hrozivé. Len od roku 2004 do roku 2006 vzrástol počet HIV infikovaných ľudí z 36,9 miliónov na 39,5 miliónov. V súčasnosti žije na svete 17,7 milióna žien infikovaných vírusom HIV, čo je viac ako kedykoľvek predtým. V roku 2006 bolo zaznamenaných 4,3 milióna nových infekcií, z čoho mladí ľudia vo veku 15 až 24 rokov tvorili 40 %.

Napriek lepšiemu prístupu k antiretrovirálnej liečbe¹³ počet úmrtí v súvislosti s AIDS v rozvojových krajinách vzrastá. Súvisí to najmä s faktom, že zlepšovanie prístupnosti liečby stále výrazne zaostáva za šírením infekcie; na každú osobu, ktorá sa dostane do liečebného programu pripadá až šesť novo infikovaných osôb.¹⁴ Samozrejme, veľa pozornosti sa venuje i preventívnym opatreniam (osвета, rozdávanie kondómov,...), avšak tieto aktivity majú stále príliš malý dosah. Odborníci sa však zhodujú na jednom: treba vydržať, vo všetkých aktivitách pokračovať a úsilie ešte zvýšiť.

7. cieľ: Zaisťiť udržateľný stav životného prostredia

„V dôsledku znečistenia vody a nedostatku základných hygienických zariadení a kanalizácie zomrie vo svete každý deň 5000 detí.“¹⁵

Obyvatelia rozvojových krajín sú často vystavení rôznym negatívnym účinkom degradácie prírodného prostredia (povodne, suchá...), avšak zodpovedné štátne orgány nedisponujú dostatočnými finančnými ani ľudskými zdrojmi, aby sa s krízovými situáciami vedeli sami vyrovnáť. Túto situáciu zhoršuje fakt, že práve rozvojové krajiny sú vo veľkej miere závislé od prírodného prostredia a prírodných zdrojov (ťažby surovín či poľnohospodárstva). Väčšina ich obyvateľov je priamo závislá od získavania obživy z pôdy či chovu dobytká. A akékoľvek devastácie prírodného prostredia môžu mať veľký vplyv na kvalitu ich života.

Z tohto dôvodu je veľmi dôležitý primeraný manažment v tejto oblasti a plánovanie trvale udržateľného rozvoja a udržateľného využívania prírodných zdrojov krajiny. Len za týchto podmienok je uskutočniteľný ekonomický rast krajiny, ktorý bude mať pozitívny vplyv i na ďalšie oblasti života obyvateľov.

Zhoršený stav životného prostredia má samozrejme za následok vymieranie živočíšnych a rastlinných druhov. I mnohé unikátne kultúry, ich zvyky a tradície, zanikajú v dôsledku migrácie do iných oblastí za lepšími životnými podmienkami (napr. kultúry z malých ostrovných štátov, ktoré sú ohrozené dvíhajúcou sa hladinou oceánov), kde

¹³ Antiretrovirálna liečba je liečba špeciálnymi liečivami, ktoré spomaľujú replikáciu vírusu HIV a takisto zlyhávajú imunitného systému. Týmto spôsobom je často možné život pacienta predĺžiť i zmierniť prejavy choroby AIDS. Častokrát sa používa kombinácia viacerých antiretrovirálnych liečiv, čo závisí od štádia ochorenia.

¹⁴ Podľa <http://www.zzz.sk/?clanok=3021> (23.07.2007)

¹⁵ Water Factsheet, <http://www.dfid.gov.uk/mdg/childmortality.asp>

jednoducho nie je priestor a podmienky na to, aby si zachovali svoje unikátne tradície či jazyk. Títo migranti sa často usídľujú v slumoch, kde ich životné podmienky nie sú oveľa lepšie. Skoro jedna miliarda ľudí dnes žije v slumoch v katastrofálnych hygienických podmienkach, bez prístupu k vode, kanalizácii a podobne.

Jedným zo základných problémov je prístup k pitnej vode. Až jedna miliarda ľudí dnes nemá prístup k pitnej vode a ďalších 2,6 miliardy nemá prístup k základným hygienickým zariadeniam. Prístup k pitnej vode a kanalizácii je pritom podmienkou plnenia ďalších MRC. Je napríklad nevyhnutný pre efektívnu základnú zdravotnú starostlivosť či pre boj s detskou a popôrodnou úmrtnosťou.

8. cieľ: Posilňovať globálne partnerstvo pre rozvoj

„Je medzinárodne rešpektovaným faktom, že dlhy najchudobnejších, najzadĺženejších krajín vo svete sa musia odstrániť, ak tieto krajiny majú vykročiť na cestu k udržateľnému rozvoju a odstraňovania chudoby.“¹⁶

Osmy miléniový rozvojový cieľ zahŕňa veľmi široké spektrum zámerov a aktivít. Zjednodušene sa dá povedať, že naplnenie tohto cieľa je podmienené fungujúcim partnerstvom nielen medzi rozvinutými a rozvojovými krajinami ale medzi všetkými relevantnými inštitúciami, predstaviteľmi, verejnosťou, a to na globálnej i lokálnej úrovni. V súvislosti s napĺňaním ôsmeho miléniového cieľa je dôležité najmä vytvorenie otvoreného a férového celosvetového obchodného a finančného trhu, v ktorom by mali rozvojové krajiny väčší podiel ako doteraz. Rozvojové krajiny totiž potrebujú predovšetkým rozvíjať vlastnú prosperitu, ktorá im môže priniesť väčšiu nezávislosť od pomoci bohatších krajín, a ktorá bude mať pozitívny vplyv na rôzne oblasti života spoločnosti. Napĺňanie tohto cieľa však súvisí aj s mnohými ďalšími nemenej dôležitými opatreniami, ktoré by mali prispieť k odstráneniu chudoby a rýchlejšiemu pokroku – napríklad rozvojová pomoc, pomoc vo forme odpustenia dlhov týchto krajín, rozvíjanie pracovného trhu pre mladých ľudí, zjednodušenie prístupu k liekom v spolupráci s farmaceutickými spoločnosťami či rozvíjanie informačných a komunikačných technológií.

Prečo sa v rámci vyučovania zaoberať miléniovými rozvojovými cieľmi?

Problémy rozvojových krajín sú vo veľkej miere aj problémom bohatších krajín, ktoré nielen cítia istú historicky podmienenú zodpovednosť pomôcť, ale tiež si uvedomujú, že problémy rozvojového sveta skôr či neskôr budú mať výrazný dopad na ekonomickú či politickú situáciu všade vo svete. Je preto nevyhnutné zaoberať sa týmito problémami a hľadať efektívne riešenia. Slovensko, spolu s ostatnými krajinami, ktoré sa stali signatármi Miléniovej deklarácie, zdieľa stanovené záväzky a uvedomuje si problémy rozvojového sveta, na riešení ktorých sa chce aktívne podieľať. V tejto súvislosti je potrebné vyzdvihnúť dôležitosť vzdelávania ďalších generácií k väčšej angažovanosti a uvedomelosti v tejto problematike. Téma MRC je dnes veľmi dôležitou súčasťou celosvetového diania. Z tohto dôvodu je veľmi vhodná pre použitie vo vyučovaní.

Ako môžeme pomôcť my?

Aktivít zameraných na pomoc rozvojovým krajinám je v súčasnosti veľké množstvo. Prebiehajú na rozličných úrovniach (medzinárodné spoločnosti a organizácie, národné vlády, neziskové organizácie) a často aj nezávisle od nás, „obyčajných“ obyvateľov. Je však množstvo možností ako sa aktívne zapojiť, či už formou finančnej pomoci, dobrovoľníckej práce alebo prostredníctvom vzdelávania a šírenia povedomia o rozvojovej pomoci.

¹⁶ Debt Relief for Poverty Reduction. <http://www.dfid.gov.uk/>

ZAÚJÍMAVÉ WEBSTRÁNKY

Medzinárodné organizácie a webstránky venované MRC

www.un.org/millenniumgoals
www.unicef.org
www.icrc.org
www.who.int
www.undp.org
www.roughguidebetterworld.com
www.developments.org.uk
www.oneworldaction.org
<http://www.dfid.gov.uk/mdg/>

Slovenské organizácie a mimovládny sektor

www.dobrovolnictvo.sk
www.changenet.sk
www.clovekvohrozeni.sk
www.unicef.sk
www.redcross.sk
www.magna.sk

POUŽITÁ LITERATÚRA A INTERNETOVÉ ZDROJE

- [1] http://www.dartmouth.edu/~acskills/docs/study_actively.doc
- [2] <http://www.kpkc.sk/data/cinnost/vzdelavanie/down/Bloomova%20taxonomia.doc>
- [3] <http://referaty.atlas.sk/vseobecne-humanitne/kultura-a-umenie/21380/projektove-vyucovanie>
- [4] <http://www.1sg.sk>
- [5] <http://www.globaldimension.org.uk>
- [6] <http://www.un.org/millenniumgoals>
- [7] <http://www.dfid.gov.uk/mdg/>
- [8] *Index of Millenium Development Goals Statistics 2007*, http://www.micahchallenge.org/uploaded_docs/Index%20of%20Millenium%20Development%20Goal%20Statistics.xls
- [9] <http://www.syrs.org/sps2/publik/pedvyskum/n/Holubova.pdf>
- [10] Petty G.: *Moderní vyučování*. Praha : Portál, 1996. ISBN 80-7367-172-7.
- [11] Raslavská I. a kol.: *Globálna dimenzia v školách. Metodická príručka pre učiteľov stredných škôl*. Bratislava 2007. ISBN: 978-80-7114-666-7.
- [12] Kovalik S.: *Integrovaná tematická výuka-model*. Karen Olsen B.v. Kroměříž : Spirála, 1995. ISBN 80-901873-0-7.
- [13] *Reforma školství v České republice*. Praha : Varianty - Člověk v tísní společnost při ČT, o. p. s., 2006. <http://www.varianty.cz/reforma-prirucka.pdf>.
- [14] Nováčková J.: *Model ITV (integrované tematické výuky) naděje i pro naše školství*, pôvodne vytlačené v časopise Ratolest v lete 1995.